

УДК 821.111'373

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/27.203651>

Наталія ЛАЗЕБНА,

orcid.org/0000-0001-5886-693X

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Національного університету «Запорізька політехніка»
(Запоріжжя, Україна) *natalialazebnaya@gmail.com*

Марія ЛАДАНОВА,

orcid.org/0000-0003-2754-7615

студентка V курсу гуманітарного факультету
Національного університету «Запорізька політехніка»
(Запоріжжя, Україна) *maryconverse35@gmail.com*

ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ PRIVACY (ЗА РОМАНОМ Д. ЕГГЕРСА «СФЕРА» / D. EGGERS «THE CIRCLE»)

Досліджується лінгвокогнітивна репрезентація розвитку сфер приватного і публічного в контексті роману Д. Еггера «Сфера». Мета статті – проаналізувати концепт PRIVACY, знайти зв'язок з іншими науками та визначити його роль у творі. Глобалізація сучасного суспільства стирає межі приватності, розповсюдження персональних даних у мережі Інтернет без дозволу є нагальною проблемою сучасності. Схарактеризовано поняття в контексті картини світу, проаналізовано мовні засоби репрезентації цього поняття в макро- та мікроконтекстах, тобто на структурному та семантичному рівнях, доповнено цитатами із твору оригіналу, представлено сфери-джерела утворення споріднених понять із концептом PRIVACY. Виокремлено аспекти, що безпосередньо пов'язуються з досліджуваним поняттям, виявлено асоціативні ряди за групами, кожна з яких доповнена прикладами лексем із твору, що аналізується. Також проаналізовано можливе джерело виникнення асоціативних рядів, пов'язаних із концептом PRIVACY. Головна ідея роману «Сфера» полягає у порушенні приватності особистого життя на всіх рівнях кожного з героїв, тобто питання конфіденційності торкнулося тим чи іншим чином життя кожного з персонажів. Втручання в особисте життя індивіда впливає на всіх по-різному, однак здебільшого вплив є негативним. У роботі увагу приділено психологічним аспектам використання певних граматичних конструкцій, а саме прикладам, безпосередньо пов'язаним із порушенням приватності, психологічними маніпуляціями та підміною понять, а також причинам, якими це зумовлено. Дослідження було проведено за допомогою технічних засобів. Виявлено, що приватність посідає найважливіше місце в контексті аналізу роману, його висвітлено низкою асоціативних тематичних груп, які узагальнено в межах антропоцентричного фокусу сучасних лінгвістичних студій.

Ключові слова: приватність, порушення, сфера, особистість, публічність, конфіденційність, Інтернет.

Nataliia LAZEBNA,

orcid.org/0000-0001-5886-693X

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Theory and Practice of Translation Department
National University "Zaporizhzhia Polytechnic"
(Zaporizhzhia, Ukraine) *natalialazebnaya@gmail.com*

Mariia LADANOVA,

Student of the 5th year of the Humanities Department
National University "Zaporizhzhia Polytechnic"
(Zaporizhzhia, Ukraine) *maryconverse35@gmail.com*

THE LINGUAL EXPRESSION OF THE PRIVACY CONCEPT (BASED ON THE D. EGGERS'S NOVEL "THE CIRCLE")

Linguocognitive representation of the private and public spheres development in the context of D. Eggers's novel "The Sphere" is investigated. The purpose of the article is to analyze the concept of PRIVACY, find a connection with other sciences and determine its role in the novel. The globalization of modern society is eliminating the boundaries of privacy, and

the illegal disclosing of personal data on the Internet is an urgent problem of today. The concept in the context of the world picture is in focus, the linguistic means of representation of the concept in macro and micro contexts are under consideration, that is, at the structural and semantic levels, based on the quotations from the original work, the spheres of formation sources of related concepts with the concept PRIVACY are presented. The main idea of "The Circle" novel is to violate the private life of each character at any level, that is, the question of confidence had an influence on the life of every individual directly or indirectly. Intrusion in a person's interior life may cause different effects, however, in most cases this impact is negative. The aspects that are directly related to the studied concept are distinguished and associative series are revealed by groups, each is supplemented by examples of quotes from the analyzed article. The possible source area of occurrence of associative series related to the PRIVACY concept has been analyzed. The attention is paid to the psychological aspects of the use of certain grammatical constructions, such as cases directly related to the violation of privacy, psychological manipulation and substitution, and the reasons for this. The study was conducted with the help of technical means. Privacy plays an important role in the context of the analysis of the novel, and has been highlighted by a number of associative thematic groups that are generalized within the anthropocentric focus of contemporary linguistic studies.

Key words: *privacy, intrusion, circle, personality, publicity, security, internet.*

Постановка проблеми. Серед безлічі виконуваних мовою функцій важливою є «картиноутворююча» функція національної мови, що полягає у формуванні у колективній мовній свідомості цілісного уявлення конкретного народу про світ, у формуванні його унікального «погляду» на світ. Картина світу – це створювана людиною спрощена заміна реального світу придуманою схемою. Національна специфіка в семантиці мови зумовлена насамперед екстралінгвістичними причинами – особливостями розвитку культури та історії народу, його способу життя, нормами поведінки в тому або іншому суспільстві, ідеологією. На формування картини світу впливають мова, традиції, природа та ландшафт, виховання та навчання та інші соціальні фактори. Різні народи володіють тими самими цінностями, але різною мірою.

Категорія приватності, яка лежить в основі цього дослідження, може бути віднесена до ряду загальнолюдських цінностей. Дійсно, нормальна життєдіяльність людини в суспільстві складається зі станів, що змінюють один одного, коли людина спілкується з іншими людьми і залишається наодинці з собою, відчуває захист і підтримку оточуючих і водночас володіє відносною свободою і незалежністю від інших людей і суспільства загалом. Приватність у її ціннісному розумінні виступає як ідеальний баланс між індивідуальним і соціальним аспектами життя людини. Це та кінцева мета, до якої кожне цивілізоване суспільство повинно прагнути, але втілення, реалізація цього ідеалу в конкретних культурно-історичних умовах залежить від багатьох причин. Оскільки кожне суспільство розвивається за своїми власними законами, значимість цього явища неоднакова в різних культурах.

Аналіз досліджень. Приватність була і залишається об'єктом дослідження багатьох наук, а саме психології, проксеміки, соціології, юриспруденції, лінгвокультурології. Її вивченням

займалися низка вчених: Е. Альдерман, Т. Фейхі, Е. Ларсон, А. Вестін, Е. Гофман, О. Г. Прохвачева. Стаття також базується на дослідженні англomовних словників.

Мета статті полягає у вивченні особливостей представлення елементів концепту приватності у сучасному англomовному дискурсі на матеріалі роману Дейва Еггерса «Сфера», характеристики концепту приватності як об'єкта лінгвістичного дослідження й аналізу структурних і семантичних складників поняття в романі «Сфера».

Виклад основного матеріалу. Той факт, що приватність виступає як складна категорія, пов'язана з її сприйняттям людиною головним чином на підсвідомому рівні, визначає і методи її вивчення. Поняття приватності багатоаспектне і відображене на структурному та семантичному рівнях твору Дейва Еггерса «Сфера». Основна сюжетна лінія є базисом концепту приватності в макроконтексті роману.

«Сфера» (англ. *The Circle*) – це науково-фантастичний роман із елементами антиутопії американського письменника. Книжка стала жорсткою сатирою на сучасний світ інформаційних технологій, соціальних мереж і споживчих відносин. Роман порівнюють із антиутопіями «1984» Джорджа Орвелла і «Який чудесний світ новий!» Олдоса Гакслі.

У «Сфері» дистопічні уяви Дейва Еггерса про сучасну культуру цифрового спостереження відображені у прозорих персонажах, тобто втілюють т. зв. «gläserne Mensch» («скляну людину»), і, здається, позбавлені будь-якого почуття конфіденційності. Самоспостереження доведено до крайньої межі. Однією з головних цілей «Сфери», однойменної технологічної компанії роману, є уникнення ганьби через радикальне публічне самовиявлення особистості, яке має призвести до повної прозорості.

У центрі уваги книги – універсальний образ гігантської ІТ-корпорації. «Сфера» знаходиться

не в Силіконовій долині – вона і є Силіконова долина. У книзі Еггерса «Сфера» названа «єдиною компанією, від якої справді щось залежить». Образ «Сфери» занадто універсальний, щоб бути кривим дзеркалом для Google, Apple або Facebook. «Сфера» – це метафора Інтернету загалом.

Ключовими постулатами компанії є: «Secrets are lies» («Таємниця – це брехня»), «Privacy is theft» («Приватність – це крадіжка»), «Sharing is caring» («Ділитися означає любити») (Eggers, 2013: 6). На цих «трьох китах» спочиває ідея прозорості суспільства. Якщо людина не робить нічого проти-законного, їй нема чого приховувати, вважають ідеологи цієї компанії. Коли приватне збігається з громадським, тоді люди будуть досконалішими, а саме досконале суспільство і є метою «Сфери».

Концепт «приватність» належить до розряду концептів, які, за визначенням Ю. С. Степанова, «плинуть над словами» (Степанов, 1990: 383–385), тобто виражаються у словах не експліцитно, а імпліцитно-асоціативно, що диктує й обрані напрями дослідження. Було визначено асоціативний ряд, що виникає при визначенні поняття приватності. Як наслідок, було з'ясовано, що приватність безпосередньо пов'язується з такими аспектами, кожен із яких доповнено прикладами лексем із аналізованого твору:

1) особистість і особиста сфера (person, personally, myself, himself, herself, one's business and concerns);

2) інші люди, суспільство (people, other people, others, society, community, neighborhood);

3) взаємини між людьми (confidence, trust, friendship, believe);

4) стан самотності (alone, isolated, loneliness, separation);

5) свобода (freedom, free);

6) інформація (information, public knowledge);

7) секретність (private, privacy, security, secrecy, safety);

8) територія, особиста територія (area, space, personal space);

9) власність, особисті речі (mine, my, own);

10) право (citizen, government, validation, right, decent, correct);

11) порушення (illegal, intruder, transparency, to be tracked, to be watched).

У ході проведеного дослідження частотності використання кожної з поданих лексико-семантичних груп було виявлено, що найчастотнішою групою є група під номером 2, яка позначає людей і суспільство загалом. Іншими словами, ефективним є антропоцентричне сфера-джерело. Опису лексичних значень або асоціативних рядів,

пов'язаних із концептом PRIVACY, сприяли також праці із логічної когнітивістики. Щоб описати когнітивний зміст досліджуваного концепту, потрібно виявити і схематично представити структуру класу ситуацій, у яких виникає певна асоціація: «Найменувати ситуацію (подію, факт), – зазначила О. Подлесова, – це означає називати і з'єднувати в одне структурне ціле, співвіднесення в свідомості з логічною пропозицією, є (станом, властивістю, ставленням) і його учасників». Отже, на думку Н. Лазебної, опис ситуації здійснюється за допомогою системи пропозицій (Лазебная, 2017). У центрі пропозиції перебуває семантичний предикат, до якого приєднані аргументи. Антропоцентричність концепту PRIVACY представлена на рис. 1.

Таблиця 1

Частотність використання лексем асоціативних рядів концепту PRIVACY

№	Назва лексико-семантичної групи	Кількість лексем
1.	Особистість і особиста сфера	271
2.	Інші люди, суспільство	298
3.	Взаємини між людьми	122
4.	Стан самотності	59
5.	Свобода	36
6.	Інформація	80
7.	Секретність	118
8.	Територія, особиста територія	35
9.	Власність, особисті речі	289
10.	Право	250
11.	Порушення	142
Загальна кількість проаналізованих лексем:		1 700

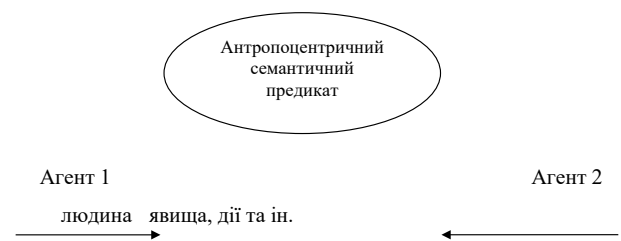

Рис. 1. Пропозитивно-семантична аргументація асоціативних рядів концепту PRIVACY

Можна говорити про те, що Агентом 1 утворення відповідних асоціацій є людина, яка існує в реальному світі, та її особистісні характеристики, діяльність, результати цієї діяльності та ін. Така частотність зумовлена специфікою твору, тому що в центрі уваги «Сфери» є людина та суспільство загалом. Численність лексем цієї групи складає

298 із 1 700 проаналізованих одиниць. До найменших груп належать лексеми із семантикою самотності, свободи й особистої території, а саме групи 4, 5, 8, що налічують 59, 36 і 35 слів відповідно. Варто зазначити, що самотність і свобода заперечуються як такі та майже заборонені в аналізованому творі, а особиста територія відсутня, що й зумовило низку частотності використання слів цих лексико-семантичних груп. На основі аналізу словників англійської мови було виявлено такі аспекти значення слів *privacy*, *private*. Словники англійської мови налічують до 9 значень прикметника «private» (Webster, 1968), які зводяться до наявності таких ознак: 1) той, що стосується певної людини; 2) знаходиться у власності; 3) окремий, ізольований; 4) належить до певної групи; 5) неофіційний, недержавний; 6) потайний; 7) секретний, таємний, конфіденційний.

Відзначимо, що, за даними словників, іменник «privacy» стосується прикметника «private», і це реалізується в таких контекстах, як «private meeting, private space» (Бенсон, Илсон, 1990). Таким чином, можна скласти первинний список понять, які асоціюються із приватними даними: особистість і взаємини між людьми, свобода, інтимність, самотність, секретність, власність.

Окремим важливим аспектом приватності та її порушення в контексті роману «Сфера» є використання маніпуляцій і непомітної примусовості. «Сфера» та всі її компоненти поступово впроваджуються в життя головної героїні, Мей, і руйнують її уклад життя. З лексичного погляду ця проблема відображена у використанні модальних дієслів примусового характеру, наприклад, *should*, *must*, *have to*:

– «All that happens *must* be known.

– <...> Everyone *should* have a right to know everything, and *should* have the tools to know anything.

– With TruYou, to set up a profile, you *have to* be a real person, with a real address».

Розберемо детальніше приклади, безпосередньо пов'язані з порушенням приватності, психологічними маніпуляціями та підміною понять.

«Do you behave better or worse when you're *being watched*? – Better. Without a doubt. – When you're *alone, unwatched, unaccountable*, what happens? – ... I do things I don't want to do. I lie.» (Eggers, 2013: 164). У цих прикладах використовується пасивний стан дієслова, Present Continuous Passive Tense: *being watched* – знаходишся під наглядом, за тобою наглядають; прикметники *alone, unwatched, unaccountable* – одна, за тобою не спостерігають, не підвітна. Ці форми передбачають існування третьої сторони (third party), яка буде спостерігати за людиною, таким чином, порушуючи її право на приватне життя. Цю частину діалогу можна загалом схарактеризувати як безпосередній приклад психологічного тиску на людину і маніпуляції.

Як вже було зазначено вище, гаслами корпорації «Сфера» є три речення: «Secrets *are* lies. Sharing *is* caring. Privacy *is* theft» (Eggers, 2013: 6). Завдяки використанню дієслова *to be* – бути – у формах *are* та *is* ці постулати сприймаються як щось беззаперечне, щось, що не піддається сумніву або спростуванню. Таким чином, досягається психологічний тиск на людину та підміна звичних понять тими, що вигідні корпорації. Використання дієслова *to be* набуває характерності використання в цьому творі, за допомогою цієї конструкції вводяться багато ідей, які не повинні бути спростовані, що необхідно сприймати як факт. Так, фразою «You're either transparent or you're not» людину ставлять у жорсткі рамки, примушують робити так, а не інакше.

Висновки. Отже, мовне позначення приватності може бути представлено у вигляді фрейму, який формується за рахунок понять, що асоціюються із приватними даними. До них належать поняття, котрі частково є синонімами приватних даних (свобода, секретність, інтимність, самотність, власність), а також ті, які включають у себе приватність як важливу характеристику: наприклад, особистість і міжособистісні відносини. Найчастотнішим є використання групи понять, що позначає людей і суспільство. Це зумовлено специфікою твору й антропоцентричною парадигмою сучасних лінгвістичних студій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воркачев С. Г. Концепт как «зонтиковый термин». Язык. Сознание. Коммуникация. Московский гос. ун-т. Филологический факультет. Москва : Макс-пресс, 2003. С. 5–12.
2. Голубовская И. А. Этнические особенности языковых картин мира. Киев : Издательско-полиграфический центр «Киевский университет», 2002. 293 с.
3. Комбинаторный словарь английского языка / авт.-уклад. Бенсон М., Бенсон Э., Илсон Р. Москва : Русский язык, 1990. 536 с.
4. Лазебна Н. В. Образність англomовного комп'ютерного текстопростору. Запоріжжя : ЗНТУ, 2017. 206 с.
5. Степанов Ю. С. Понятие. *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва : Сов. энциклопедия, 1990. С. 383–385.

6. Толковый словарь русского языка / авт.-уклад. Ожегов С. И., Шведова Н.Ю. Москва : «Азъ», 1994. 820 с.
7. Eggers D. The Circle. California: Knopf, 2013. 493 с.
8. Webster's New World Dictionary of the American Language. Ed. B. Guralnik. Simon and Schuster, 1986. 1692 p.

REFERENCES

1. Vorkachev S. G. Konzept kak "zontikovyj termin" [Concept as an "umbellike term"]. Language. Cognition. Communication. Moscow State University. Philological faculty. Moskva: Maks-press, 2003. pp. 5–12. [in Russian].
2. Golubovckaya I. A. Etnicheckie ocobennocti yazykovih kartin mira [Ethnical peculiarities of linguistic woldviews]. Kiev: Publishing and polygraphic center "Kyiv University", 2002. 293 p. [in Russian].
3. Kombinatornyj clovar' anglijckogo yazyka [The BBI Combinatory Dictionary of English] / avt.-uklad. Bencon M., Bencon E., Icon R. Moskva: Russkij yazyk, 1990. 536 p. [in Russian].
4. Lazebna, N. V. Obraznist' anglomovnogo komp'yuternogo tekstoprostoru [Imagery in English computer textspace]. Zaporizhzhya: ZNTU, 2017. 206 p. [in Ukrainian].
5. Stepanov Yu. C. Ponyatie. *Lingvisticheckij enciklopedicheckij slovar'* [Linguistic encyclopaedical dictionary]. Moskva: Soviet encyclopedia, 1990. pp. 383–385. [in Russian].
6. Tolkovyj clovar' russkogo yazyka [Defining dictionary of Russian language] / author. Ozhegov C. I., Shvedova N. Yu. Moskva : "Az", 1994. 820 p. [in Russian].
7. Eggers D. The Circle. California: Knopf, 2013. 493 p. [in English].
8. Webster's New World Dictionary of the American Language. Ed. B. Guralnik. Simon and Schuster, 1986. 1692 p. [in English].